

TAJOMSTVO
Zavoja

SOŇA BULBECK

MARENČIN PT

SOŇA BULBECK

TAJOMSTVO
žánova

MARENČIN PT

© Soňa Bulbeck, 2014, 2021

© Marenčin PT, spol. s r. o., 2014, 2021

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Cover & Layout © Marenčin Media, 2021

Photo © Soňa Bulbeck, archív autorky

911. publikácia, 2. rozšírené vydanie

ISBN 978-80-569-0884-6 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0885-3 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0886-0 (ePub)

Slovo na úvod

Táto kniha vznikla náhodne a neplánovane. V júli 2014 som absolvovala v niekoľkých mestách Slovenska autogramiády mojej druhej knihy *Z Rijádu do sveta* (prvá bola *Ženy z Rijádu*, obe vydavateľstvo Marenčin PT). Kniha je román zo života českej a slovenskej komunity v Rijáde, hlavnom meste Saudskej Arábie, kde som vtedy žila už štvrtý rok. Na moje veľké prekvapenie deväťdesiat percent otázok na týchto autogramiádach sa vôbec netýkalo mojej knihy alebo života Slovákov a Čechov v Saudí¹, ale života samotných Saudčanov. Všetci chceli vedieť, čo si obliekajú saudské ženy pod čierne *abáje* a ako vyzerajú pod závojom, čo robia, ako vyzerajú ich domy, ako sa zoznamujú, vydávajú, rozvádajú či stravujú, jednoducho ich zaujímali detaily života obyvateľov Saudskej Arábie podstatne viac ako

život nás, cudzincov, v tejto krajine. A tak som sa po príchode naspät' do Rijádu rozhodla, že nadviažem na svoje blogerské začiatky a napíšem túto knihu formou sprievodcu životom v Saudskej Arábii. Samozrejme, vtedy som ju písala s vedomím, že to nemôže byť turistický sprievodca – v tom čase ešte nebolo možné vycestovať do Saudi ako turista, keďže krajina začala vydávať turistické víza až v septembri 2019 – ale len akýsi opis života zvnútra, ktorého cieľom bolo aspoň trochu poodhaliť tajomný závoj, ktorý túto krajinu zahaloval. Bolo mi jasné, že nemôžem obsiahnuť všetky aspekty života v Saudi, chcela som poukázať hlavne na jej inakosť a na to, ako sa s touto inakosťou vysporiadať.

Život v tejto krajine funguje podľa úplne iných zákonov a riadi sa úplne inými princípmi, než aké fungujú v Európe. Pre Európana nie je vôbec jednoduché ich akceptovať, pochopiť a zvyknúť si na ne. Ja osobne som príkladom, že sa to dá, bola som tam vcelku spokojná a šťastná, ale čestne sa priznám, že to nebolo ľahké. Určite mi v tom ale pomohla aj možnosť komunikovať priamo s domácimi, zažiť ich v súkromí a nebrať ich jednoducho len ako bielo-čiernu masu. Vďaka súkromným hodinám angličtiny, ktoré som dávala arabským deťom, som mala možnosť *nabliadnuť do kuchyne* rôznych saudských rodín a pochopila som, že sú to takí istí ľudia ako všade inde na svete, že majú

svoje radosti a starosti – len majú trochu odlišný životný štýl. Zažila som udalosti príjemné aj nepríjemné, niekde som učila tri roky a bola som už ako člen rodiny, inde som skončila po mesiaci, lebo som nedokázala isté veci rozchodiť. Po čase som si uvedomila, že moje pôsobenie bolo dobré aj z inej stránky – a síce, že som domácim popri učení ich detí po anglicky umožnila osobne komunikovať s príslušníkom inej kultúry a iného náboženstva. Istým spôsobom som to vnímala ako svoju misiu presvedčiť domácich, že aj my, nemoslimovia, môžeme byť milí, srdeční, priateľskí – jednoducho ľudskí. V jednej rodine som učila pomerne malé deti, šesť a sedemročné, ktoré sa ma spočiatku báli, lebo v ich detskom ponímaní som bola nemoslimka – teda diabol – a zvedavo si ma na prvej hodine obzerali, kde mám rožky a chvost. Po čase si ma obľúbili až do takej miery, že ma úprimne presvedčali, aby som sa stala moslimkou, keďže nechceli, aby som ako nemoslimka išla po smrti do pekla...

Vďaka komunikácii so saudskými rodinami som naozaj pochopila veľa vecí a takisto som sa aj veľa užitočného naučila. V každej neznámej krajine vám hrozí množstvo prešlapov a faux pas, ktoré sa vám môžu prihodiť len preto, že neovládáte zvyky danej krajiny. Takže teraz už viem, že Saudania vždy jedia iba pravou rukou, lebo ľavú používajú na osobnú hy-

gienu a je podľa nich nečistá, alebo že saudskí muži sa stránia komunikácie s cudzinkami, ani na ne nepozrú a pri stretnutí im nepodajú ruku – keď sa mi to stalo prvýkrát, dlho som si lámala hlavu nad otázkou, či sa boja, že mám nejakú infekčnú chorobu. Takisto, keď som automaticky po príchode do novej rodiny pochválila krásny dom (všetky vily saudskej strednej vrstvy sú veľké a krásne zariadené), musela som rýchlo na príkaz domácej panej trikrát povedať *mášaáalláh!*, aby som zabránila urieknutiu – na čiernu mágiu tu ľudia veria s absolútnou vážnosťou a každý rok tu zopár čarodejníkov a čarodejníc skončí na popraviske. Takisto som musela akceptovať aj to, že arabský prístup k času je úplne iný a že nemôžem očakávať, že tu niekto niekedy príde na čas. Postupne som si uvedomila, že i to naše neustále naháňanie sa za niečím a snaha o absolútne vyťaženie každej minúty nám nemusí byť vždy na osoh, že jednoducho také leňošenie má svoje čaro. A tak vám ponúkam túto možnosť trochu si poleňosiť. Uvarte si čaj alebo kávu, mlsajte sušené datle a za dlhých večerov čítajte o krajine pod horúcim slnkom, pomaly odhaľujúc, čo sa skrýva pod závojom Saudskej Arábie...

Nočná košela a batman

Klasický odev saudských mužov, tzv. *tawb*², vyzerá naozaj ako nočná košela. Pre našinca, naučeného, že muži chodia v nohaviciach, je určite stretnutie s takto oblečenými mužmi udalosťou. Na Slovensku sa vám to môže podariť na prechádzke parkom piešťanských kúpeľov, v Česku pravdepodobne v Tepliciach, kde sa takto oblečení šejkovia prechádzajú v sprievode hlúčiku žien odetých do čierneho – o tých ale budeme hovoriť neskôr. To, čo vyzerá ako nočná košela, je v skutočnosti precízne ušitý odev z ľahkého materiálu, ktorý si veľa bohatých Saudanov dáva šiť na mieru – je to otázka honoru. Na malom vrecku na hrudi je potom obyčajne vyšitý monogram majiteľa. Tí menej majetní si môžu vybrať z množstva hotových modelov, ktorých farba v zimných mesiacoch variuje od bledosivej až po

tmavohnedú. *Tawb* má malý stojatý golierik a gombíky alebo kovové cvoky zhruba po pás a v úrovni bokov dve obrovské hlboké vrecká, do ktorých majiteľ poľahky strčí peňaženku, kľúče, jeden alebo dva smartphony, fajčiari aj cigarety a zapalovač. Nosenie klasických diplomatiek nie je jednoducho v Saudi moderné, všetko sa musí zmestiť do vreciek. Pod *tawbom* nosia domáci biele bavlnené tričko s krátkymi rukávami, ktoré dobre saje pot (predsa len je v Saudskej Arábii väčšinu roka okolo štyridsať stupňov Celzia) a ľahké biele bavlnené nohavice na gumu. Na hlave majú tzv. *gutru*³, bielo-červenú tkanú šatku, ktorú my skôr poznáme pod názvom arafatka. Tieto šatky bývajú rôznych farieb, ale pre saudských domácich je typická práve táto bielo-červená, kým napríklad susední Kuvajťania nosia čisto biele a Iráčania či Palestínčania čierne-biele. Saudčania nosia šatky precízne nažehlené a umne poskladané s rohmi fičúrsky prehodenými jeden cez druhý a upravujú si ich tak často, ako si naše dievčatá naučeným pohybom zahŕňajú vlasy za uši. Cudzí robotníci, ktorí pracujú v horúčave na uliciach a prašných stavbách, používajú šatky nato, načo boli pôvodne určené – na ochranu hlavy pred prachom a slnkom. Šatky tmavých farieb majú previazané okolo hlavy a tváre, takže im vidno iba oči a šatka filtruje prach – tak, ako to kedysi robili kočovní beduíni na púšti. Aby šatka domácim na hlave dobre držala,

majú ju prichytenú čiernym tkaným povrazom v tvare kruhu, nazývaným *ikál*⁴. Tento praktický doplnok možno použiť aj na iný účel – pamätám si jeden článok na sociálnej sieti, v ktorom istý moslimský náboženský vodca vyzýval mužov, aby si v prípade, že ich ženy nebudú poslúchať, strhli z hlavy *ikál* a pohotovo im naložili na zadok. Medzi nami – bičovanie je v Saudskej Arábii stále ešte jedným z najpopulárnejších trestov a trestajú sa ním práve drobnejšie priestupky proti mravnosti a slušnému správaniu. Posledným doplnkom oblečenia klasického Saudčana sú kožené sandále. Sú často pekne zdobené, ale úprimne povedané – chodiť sa v nich veľmi nedá. Sú robené na spôsob žabiek s jedným koženým remienkom okolo palca a s otvorenou pätou. Väčšina mužov v nich nechodí, ale len sa akýmsi zaujímavým spôsobom šuchce, čím trpia hlavne kolená. A keďže tie trpia aj preto, že sa na ne domáci hádžu päťkrát denne na zem pri povinnej modlitbe, nečudo, že české fyzioterapeutky majú v Saudi stále plné ruky práce a piešťanské kúpele stále dostatok klientov.

Keď som v roku 2007 prišla do Londýna, vedela som, že idem do multikultúrneho mesta – napriek tomu ma prekvapila rôznorodosť oblečenia, keďže každé etnikum si tu stále zachováva svoj tradičný štýl obliekania. Stretnete tu indické ženy oblečené v sári, korpulentné černošky s pestrofarebnými turbanmi na hlavách a ta-

kisto saudské ženy oblečené v čiernych *abájach*. Tak sa totižto volá čierny plášť, ktorý nosia saudské ženy a ktorý ich zahaľuje od hlavy po päty. Nikdy nezabudnem na prechádzku okolo jazera v Hyde parku, kde malý anglický chlapec z buginy nezdvorilo ukázal na takto zahalenú ženu a vykrikol: „Batman, batman!“ Vtedy som ešte netušila, že spomínanú *abáju* budem niekedy nosiť aj ja a že ju dokonca budem zháňať priamo v Londýne, aby som si ju mohla obliecť už v lietadle pred pristátím v Rijáde, hlavnom meste Saudskej Arábie. Áno, v lietadlách do Saudi sa až do septembra 2019, kedy krajina začala udeľovať turistické víza, odohrával zaujímavý proces, ktorý bol – úprimne povedané – tak trochu proti prírode. Pred pristátím v Saudi sa totižto všetky krásne ženy na palube, farebné ako motýle, zrazu zmenili na neforemné čierne kukly. *Abája* je totiž riešená tak, aby dokonale zahaľovala ženské krivky, ktoré by inak u cudzích mužov vzbudzovali zmyselné chůtky. Je však pravda, že pre mnohé – hlavne západné ženy žijúce na Blízkom východe, ale aj pre moslimky z menej konzervatívnych krajín ako napríklad Emiráty či Katar – sú aj *abáje* predmetom módy a ukážkou spoločenského postavenia. A tak natrafíte na *abáje* hodvábne i mušelinové, vyšívane i zdobené Swarovského kryštálmi, s volánmi či s našitou čipkou, jednoducho, od výmyslu sveta. Paradoxne ale pri návšteve nákupných centier aj

najbohatšie Saudčanky preferujú jednoduché čierne, aby boli čo najnenápadnejšie a to platí aj doteraz, aj keď už nosenie *abáje* nie je povinné. Rozdiely v postavení a bohatstve sa v Saudi však dajú ľahko rozoznať podľa drahých značkových kabeliek, slnečných okuliarov a samozrejme, všadeprítomného parfumu, ktorý sa vznáša okolo každej saudskej ženy. Na druhej strane – svojím spôsobom je nosenie *abáje* praktické – môžete mať pod ňou hocičo, aj pyžamo a nemusíte riešiť, čo si oblečiete do mesta. Na hlavách nosia saudske ženy tzv. *hidžáb* – šatku, spravidla čiernu, príslušníčky iných národností väčšinou bielu alebo farebnú. Nosenie šatky je náboženské pravidlo – moslimky musia mať zahalené vlasy, uši a krk. My, nemoslimky, šatku nosiť nemusíme, aj keď, samozrejme, príslušníci mravnostnej polície, tzv. *mutawovia* (bude im venovaná osobitná kapitola) si s obľubou na nás zglusli a pri stretnutí v obchodnom dome s radosťou hučali: „Cover your hair!“ bez toho, aby na nás pozreli, keďže to oficiálne nesmeli – očný kontakt medzi mužom a ženou, ktorí nie sú príbuzní, je v Saudi prísne zakázaný. A samozrejme, nielen očný, ale o tom takisto neskôr...

Náboženské pravidlo, že žena – moslimka – musí mať zahalené vlasy, uši a krk, sa stalo dôvodom aj vytvorenia špeciálnych ženských plaviek, tzv. *bourqini*. Názov vraj vznikol zo spojenia slov *bikini* a *burqa*, čo

je názov pre podobný odev ako *abája*, ale sivomodrej farby, rozšírený prevažne v Afganistane. *Bourqini* vyzerajú tak trochu ako kombinácia rýchlokorčuliarskej kombinézy vďaka obtiahnutej kapucni na hlave, voľnej tuniky s dlhými rukávami a legín po členky. Materiál je elastický, presne taký, ako sa bežne používa na výrobu dámskych plaviek, akurát strih odevu zaručuje nositeľke, že sa neprehrešuje proti predpísaným náboženským pravidlám. Ja osobne som videla niektoré *bourqini* veľmi chutné, ružové, bodkované, kvetované, aj keď treba povedať, že saudské ženy veľmi plávaniu neholdujú a na verejných plážach v Saudi bolo kúpanie žien prakticky zakázané. V mestách na pobreží ako Džidda⁵ alebo Al Chobar⁶ je stále možné za denné vstupné okolo stopäťdesiat riálov (zhruba tridsať eur) navštíviť súkromné prímorské rezorty, ktoré majú okrem pláže aj bazén, šatne, reštaurácie, detské ihrisko, slnečníky, niektoré aj ležadlá a môžete si v nich prenajať aj malé apartmány a zotrvať v nich niekoľko dní, čo Saudania bežne robia najmä v lete. Ale aj vtedy sa väčšinou kúpu iba deti a muži a kompletne zahalené mamičky sedia na skladačích stoličkách na brehu a zabávajú sa ich fotením alebo filmovaním a následným uverejňovaním záberov na sociálnych sieťach. Pamätám si, že naše prvé leto v Saudi sme sa cez manželovo voľno počas sviatku *Íd al-fitr* vybrali práve do mesta Al Chobar po prvýkrát okúsiť vody

Perzského zálivu. Bývali sme síce v hoteli, ale druhý deň sme sa nechali zaviezť práve do jedného takéhoto rezortu a ja som s nadšením zhodila zo seba *abáju* a v celých plavkách sa vrhla do vody. Bolo okolo obeda a okolo nás nebolo živej duše a tak sme si s manželom vychutnávali teplé more. Po poobedňajšej modlitbe sa začali zo spomínaných apartmánov pomaly súkať saudské rodiny. Jeden malý chlapček bežal dopredu a keď ma zbadal v plavkách na brehu, vypleštil oči a otočiac sa na päte, s krikom bežal naspäť za otcom. Pripadala som si vtedy ako mimozemšťanka, nevedomiac si, že malý zjavne ešte nikdy nevidel cudzinku v plavkách. Pre istotu som sa vrátila naspäť do vody a až neskôr sa ukázalo, že to bola chyba. O pár minút bol breh obsypaný saudskými rodinami, ktoré sedeli na prinesených skladacích stoličkách ako lastovičky na drôte a pozerali na nás s manželom, ako sa kúpeme – vyslovene – kino zadarmo. Keď nás nakoniec pri západe slnka hlad a iné telesné potreby vyhnali z vody, manžel mi rýchlo podal plážové šaty a ja som si ich natiahla na mokré plavky, ktoré som potom jednoducho len stiahla zo seba. A celú večeru aj následnú cestu do hotela som absolvovala bez podprsenky a nohavičiek, len v *abáji*, oblečenej na plážových šatách, keďže šatne síce v rezorte boli, ale práve ich – uprostred sezóny – opravovali, takže mi nič iné neostávalo. Nuž, aspoň som vtedy dokonale pochopila výhody *abáje*...

Väčšina Saudčaniek nosí okrem *abáje* a *hidžábu* ešte aj *nikáb* – závoj, ktorý zahaľuje dolnú polovicu tváre a viaže sa zozadu na hlave. Žene tak vidno naozaj iba oči, dokonca niektoré *abáje* sú šité tak, že majú aj *hidžáb* aj *nikáb* spolu a ste naozaj ako v akejsi čiernej kukle. Kým nosenie *hidžábu* je náboženské nariadenie, to, či má žena zahalenú aj tvár, závisí od úrovne konzervativizmu v rodine. Všeobecne sa hovorí, že keď si to želá otec alebo manžel, musí mať žena závoj, a keď im nevadí, že niekto vidí ich tvár, môžu chodiť nezahalené. Na druhej strane viem, že pre mnohé saudské ženy je to až obsesia, aby ich nijaký muž nevidel nezahalené. Spomínam si na situáciu, kedy so mnou v aute do *compoundu*⁷ išla saudská mamička detí, ktoré som popoludní učila, keďže si potom, ako ma vyložila v *compounde*, potrebovala niečo vybaviť v meste. Pri vstupe do *compoundu* ju ochranka vyzvala, aby zdvihla závoj a ukázala sa, kto je. Mamička rozčúlená odmietla. Nato ju ochranka požiadala, aby ukázala *ikamu*, čo je saudská verzia nášho občianskeho preukazu. Nevychádzala som z úžasu – mamičkina fotka na danom dokumente bola prelepená oranžovou samolepkou, aby jej nikto nemohol vidieť tvár. Ochranka, samozrejme, nebola spokojná ani s tým a po krátkej ostrej výmene názorov som nakoniec ja musela vystúpiť z auta a pokračovať do vnútra *compoundu* na golfovej bugine, kým mamička dala šoférovi pokyn, aby

sa otočil a pokračoval v ceste do mesta. Doma sa sťažovala manželovi a ten následne odo mňa žiadal, aby som sa sťažovala vedeniu *compoundu* na správanie ochranky – pritom nerobili nič iné, len si plnili svoju povinnosť a odmietli pustiť dovnútra *compoundu* osobu, ktorú nemohli identifikovať. Takisto moja známa Európanka opisovala zážitok z jednej saudskej dámskej párty, na ktorej sa zúčastnila, kde dámy príjemne trávili čas pri šálke kávy, keď zrazu jedna zvrieskla a všetky sa okamžite začali schovávať pod stoly. Mojej známej, ktorá sprvoti nič nechápala a myslela si, že ide o teroristický útok, neskôr ukázali záhradníka, ktorý kosil trávu v záhrade, prešiel popri nezastretom okne a náhodou mohol niektorú z nich zazrieť nezahalenú...

Okrem istých spoločenských konvencií majú na to, či je žena zahalená alebo nie, určite vplyv aj regionálne zvyklosti. Saudská Arábia je obrovská krajina, pozostávajúca z množstva rôznych kmeňov, z ktorých každý má svoje zvyky a tradície. V Rijáde je bežné vidieť kompletne zahalené ženy a nezahalené sú viac-menej výnimkou. Zato v meste Džidda, najväčšom saudskom prístave na Červenom mori, kde sa miešajú kultúry z celého sveta, stretnete na ulici dievčatá a ženy s odhalenými tvármi, sediace v otvorených kaviarňach (v Rijáde nám ženám dovolili sedieť vonku na terase prakticky len v reštauráciách v diplomatickej štvrti) a fajčiace *šišu* – vodnú

fajku. Dokonca som v rámci návštevy Múzea provincie Džizán, ktorá leží na juhu krajiny pri hraniciach s Jemenom, videla fotky z päťdesiatych rokov, kde saudské ženy pracovali na poli v jednoduchých plátenných šatách, na hlavách mali veľké klobúky z palmových listov a vyzerali úplne ako Mexičanky. Keď som sa opýtala sprievodcu, ako je možné, že tie ženy nemajú *abáje*, a my ich nosiť musíme, s úsmevom odpovedal, že mám pravdu, že saudské ženy nenosili *abáje* vždy a v mnohých provinciách ich nezvykli nosiť vôbec. A keďže spomínaný Džizán je vďaka horám akýmsi poľnohospodárskym centrom Saudi, ženám by pri práci na farmách *abája* prekážala.

Samozrejme, zahaľovanie žien, respektíve ich *oddeľovanie závesom od mužov* sa spomína už v Koráne, ale nie je tam vraj špecifikované, ako presne to má vyzerať. Inak, jedna z verzií hovorí, že dnešné podoby *abáje* si vraj vymysleli saudskí muži v Dammáme na pobreží Perzského zálivu, keď s objavením ropy začali prichádzať do krajiny americkí inžinieri a zahraniční robotníci a saudskí muži si jednoducho nechceli dať očumovať svoje ženy... a až postupne sa *abáje* udomácnili aj v ostatných častiach krajiny. Bolo to pre mňa zaujímavé zistenie, aj keď som tomu veľmi neverila. A okrem toho, obyčajne sa hovorí *cherchez la femme...* a hľa, tu v Saudi to bolo opačne – za nosenie *abáje* môžu muži. A určite to nie je jediná výnimočnosť tejto krajiny...